تجربه حمایت دولت ترکیه از صنایع نساجی و پوشاک این کشور

مهندس احسان سلطانی - پژوهشگر و کارشناس اقتصادی

بخش اول

چکیده

صنایع نساجی و پوشاک ترکیه با تاسیس بانک توسعه دولتی برای ایجاد و گسترش این صنایع در حدود هشت دهه پیش پایه‌گذاری شد. در آن زمان هدف از انتخاب صنایع نساجی و پوشاک ایجاد اشتغال و درآمد اقتصادی برای مردم بود، اما به تدریج این صنعت در حدی رشد پیدا کرد که به ستون فقرات اقتصاد ترکیه تبدیل شد. در دهه‌های هشتاد و نود میلادی صنایع نساجی و پوشاک چهل درصد از درآمد ارزی صادراتی کشور را تامین کرد و هم اکنون نیز اولین بخش اقتصادی تامین‌کننده خالص درآمد ارزی ترکیه به شمار می‌رود. نه تنها در نیمه دوم قرن بیستم میلادی و دهه اول قرن بیست و یک میلادی صنایع نساجی و پوشاک موتور محرکه رشد اقتصادی ترکیه محسوب می‌شد که در حال حاضر هم به عامل توسعه اقتصادی مناطق جنوبشرقی و شرقی ترکیه مبدل شده است. تجربه موفق کشور ترکیه در صنایع نساجی و پوشاک که در کشورهای آسیایی ژاپن، کره جنوبی، تایوان، چین نیز به وقوع پیوست و در کشورهای هند، ویتنام، بنگلادش و پاکستان نیز در حال تکرار است، الگویی از انتخاب درست مسیر توسعه اقتصادی و صنعتی همراه با سیاست‌گذاری‌ها و اقدامات اجرایی پشتیبان متناسب محسوب می‌گردد. موضوع مهم و کلیدی در سیاست‌گذاری‌ها و اقدامات اجرایی پشتیبان دولت ترکیه از صنایع نساجی و پوشاک، جامعیت، انسجام، استمرار، انطباق و تغییر برنامه‌ها و عملکردها در طول روند توسعه است. حوزه‌های پشتیبانی و حمایت ترکیه از صنایع نساجی و پوشاک از تخصیص زمین برای احداث کارخانه و مشوق-های سرمایه‌گذاری تا تولید، نفوذ در بازارهای صادراتی، آموزش، بازاریابی و برندینگ را در بر گرفته است. به عبارتی دولت ترکیه حمایت از توسعه صنعتی را به صرف تامین مالی جهت ایجاد کارخانه معطوف نکرده و به مراتب بیش از آن بر کمک‌ها و پشتیبانی‌های پیشران صنعتی متمرکز شده است. در مجموع ارتباط بین صنایع نساجی و پوشاک و اقتصاد ترکیه رابطه‌ای دوطرفه می‌باشد و اقتصاد ترکیه به مراتب بیش از آن چه به این صنایع تزریق کرده، از منافع، خروجی‌های و سرریزهای اقتصادی، اجتماعی و سیاسی آن بهره‌مند گردیده است.

مقدمه

بررسی روند توسعه صنایع نساجی و پوشاک کشور ترکیه و سیاست‌گذاری‌ها و اقدامات دولت‌های این کشور در پشتیبانی و حمایت از این صنایع در حوزه‌های مختلف، ضمن آن که از نقطه نظرهای مطالعات روند توسعه صنعتی و بررسی و تبیین نقش و اهمیت دولت در روند توسعه اهمیت دارد، از سوی دیگر امکان استفاده از تجربیات و دستاوردهای ترکیه در اقتصاد و به خصوص صنایع نساجی و پوشاک ایران را فراهم می‌سازد. این گزارش در دو بخش کلی تنظیم شده است. بخش اول شامل نگاهی اجمالی به روند توسعه در هشت دهه اخیر، چگونگی گسترش و تمرکز منطقه‌ای، سرمایه‌گذاری کلی و سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، وضعیت کلی تولید و مصرف مواد اولیه و صادرات و تراز تجاری صنایع نساجی و پوشاک ترکیه می‌باشد. در بخش دوم به بررسی روند مشوق‌ها و حمایت‌های کلی و سرمایه‌گذاری و مالی، راهبردی و سیاست‌گذاری، تجارت خارجی و صادراتی خوشه‌سازی، برندینگ، آموزش و تحقیق و توسعه در صنعت نساجی و پوشاک ترکیه پرداخته می‌شود.

۱- روند توسعه صنعت نساجی در ترکیه

تاریخ نساجی آناتولی به قرن‌ها پیش باز می‌گردد و کماکان در کاوش‌های باستان‌شناسی ابزارهای باستانی متعدد مورد استفاده جهت تولید منسوجات کشف می‌شود. در طی قرن‌های شانزدهم و هفدهم میلادی، بخش تولید نساجی پیشرفت کرد و در سراسر کشور گسترده شد. در واقع، در پایان امپراطوری، بزرگترین صنعت عثمانی نساجی بود که به وضوح نشان‌دهنده اهمیت فرهنگی و روابط تاریخی این بخش است.

تاسیس بانک دولتی سومر بانک برای تولید محصولات متنوع نساجی، سنگ بنای مهمی برای توسعه صنعت نساجی در ترکیه است . با سرمایه‌گذاری این بانک اولین کارخانه نساجی ترکیه در سال ۱۹۳۵ میلادی توسط آتاتورک در کایسری افتتاح شد. پس از سال ۱۹۳۳ میلادی، همه کارخانه‌ها و واحدهای تولیدی کوچک نساجی و پوشاک زیر چتر سومر بانک یک‌پارچه شدند این بانک با سرمایه‌گذاری و آموزش نیروی کار به نیروی پیشران بخش خصوصی، از طریق تسهیم و انتشار دانش و فنآوری انباشته شده در سرتاسر بخش خصوصی، تبدیل شد. با حمایت دولت، ظرفیت‌های تولیدی نساجی قابل توجهی در طی سال‌های ۱۹۲۳ تا ۱۹۶۲ میلادی در ترکیه ایجاد شد. تولید گسترده پنبه در منطقه کوکوروا به توسعه بخش نساجی در سال‌های بعد کمک کرد و منسوجات پنبه‌ای به یک منبع مهم درآمد اقتصادی برای کشور تبدیل شد (شکل یک).

مابین سال‌های ۱۹۶۲ تا ۱۹۷۲ میلادی، در تلاش برای ایجاد صنایع داخلی، دولت ترکیه سیاست‌های جایگزینی واردات را اجرا کرد. در طول این اولین دوره برنامه توسعه اقتصادی کشور، بخش خصوصی تقویت شد و این برنامه نقش مهمی در تکوین خوشه‌های صنعتی ایفا کرد. در

سال ۱۹۷۲ میلادی اولین انجمن صنعت نساجی در بورسا به وجود آمد و در همین سال برای اولین بار ترکیه به صادرکننده خالص نساجی تبدیل شد. سیاست‌های صادراتی تهاجمی در بین سال‌های ۱۹۸۰ تا ۱۹۸۹ میلادی موجب گردید که سهم منسوجات ساخت ترکیه در بازارهای خارجی افزایش پیدا کند. در سال ۱۹۹۰ میلادی، سهم نساجی و پوشاک به ۳۷ درصد از کل صادرات و ۵۴ درصد از صادرات تولیدات صنعتی ترکیه بالغ گردید. صنعت نساجی و پوشاک ترکیه، از آغاز دهه هشتاد میلادی تا اواخر دهه نود میلادی، ستون فقرات اقتصاد این کشور محسوب می‌شد. در طول دهه‌های هشتاد و نود میلادی این صنعت مهم‌ترین منبع کسب درآمد ارزی در اقتصاد ترکیه بود. آزادسازی تجاری و سیاست‌های صادرات‌گرا، تولید و صادرات نساجی و پوشاک را تحریک کرد و علاوه بر هزینه‌های پایین نیروی کار، وجود نیروی کار ماهر و مواد اولیه خام (پنبه) و انعطاف‌پذیری بالا در واحدهای تولیدی رشد قابل توجهی را در این بخش صنعتی به وجود آورد. قاره‌های آسیا و اروپا از طریق ترکیه به یکدیگر متصل هستند و این موضوع از نقطه نظرهای هزینه حمل و نقل و زمان تحویل سریع، مزیت رقابتی حائز اهمیتی در برابر بسیاری از رقبا به ارمغان می‌آورد. نظر به تشکیل اتحادیه گمرکی بین ترکیه و اتحادیه اروپا، ظرفیت‌های تولید صنایع نساجی در طی دهه نود میلادی افزایش یافت. در این دهه شرکت‌ها به شدت درآمدهای خود را بر روی تهیه ماشین‌آلات سرمایه‌گذاری می‌کردند. در نتیجه ترکیه دارای ۷٫۳ درصد از ظرفیت‌های ریسندگی چرخانه‌ای پنبه‌ای، ۵ درصد از ظرفیت‌های ریسندگی الیاف بلند و ۵٫۱ درصد از ظرفیت‌های بافندگی پشمی جهان، در سال ۲۰۰۸ میلادی بود. در سال ۲۰۰۶ میلادی صنایع نساجی و پوشاک ۸ درصد از کل تولید ناخالص داخلی، ۲۰ درصد از تولید صنعتی، ۲۴ درصد از اشتغال صنعتی و ۲۳ درصد از کل درآمدهای ارزی صادراتی ترکیه را به خود اختصاص داد. در این سال ۴۰۰ هزار تن پوشاک (۲ میلیارد قطعه)، ۱۳۰ هزار تن پارچه تریکو و ۱۳۰ میلیون متر مربع قالی تولید شد. امروزه در حدود ۷۵۰۰ تولیدکننده صادرات نساجی از ترکیه را انجام می‌دهند. واحدهای تولیدی عمدتاً در استانبول، ازمیر، دنیزلی، بورسا، کهرامان‌مارش و قازیان‌تپ متمرکز شده‌اند. هر چند که واحدهای تولیدی یکپارچه بزرگ هم فعالیت دارند، اما اکثر این واحدها شامل صنایع کوچک و متوسط هستند. محصولات نساجی پنبه‌ای مانند الیاف، نخ و پارچه‌های تاری-پودی ۲۴ درصد از صادرات نساجی را تشکیل می‌دهند. اقلام اصلی صادراتی نساجی عبارتند از نخ‌های مصنوعی یکسره، پارچه‌های پنبه‌ای تاری-پودی، پارچه‌های گردباف، قالی و کفپوش‌ها و پارچه‌های مخمل. هم اکنون با ۲۶ میلیارد دلار صادرات، نساجی و پوشاک به یکی از مهم‌ترین مولفه-های اقتصاد ترکیه تبدیل شده است. مهم‌ترین نقطه عطف برای صنعت نساجی ترکیه در سال ۱۹۹۵ میلادی اتفاق افتاد. توافق‌نامه سازمان تجارت جهانی در خصوص نساجی و پوشاک مستلزم حذف همه توافق‌نامه‌های الیاف چندگانه و همه موانع تجاری بر روی تجارت نساجی و پوشاک تا سال ۲۰۰۵ میلادی بود. این امر به ظهور چین به عنوان یک رقیب بزرگ در صحنه بین‌المللی نساجی تبدیل شد. صنعت نساجی ترکیه که از نظر تاریخی موفق و سودآور است، اکنون در حال عبور از یک دوران گذار می‌باشد. رقابت‌پذیری صنعت نساجی بایستی به صورت قابل توجهی ارتقا پیدا کند و برنامه‌ریزی راهبردی شود، از آنجا که فعالیت به عنوان یک تولیدکننده کم‌هزینه، دیگر برای کسب حجم صادراتی قابل ملاحظه کافی نیست.

۲- تمرکز جغرافیایی صنایع نساجی و پوشاک ترکیه

با توجه به میزان اشتغال، تعداد شرکت‌ها و حجم صادرات، تولید پارچه و پوشاک ترکیه به طور عمده در سه منطقه جغرافیایی مرمره، اژه و کوکوروا متمرکز شده است (شکل ۲).

شکل ۱. جدول زمانی تکامل صنایع نساجی ترکیه

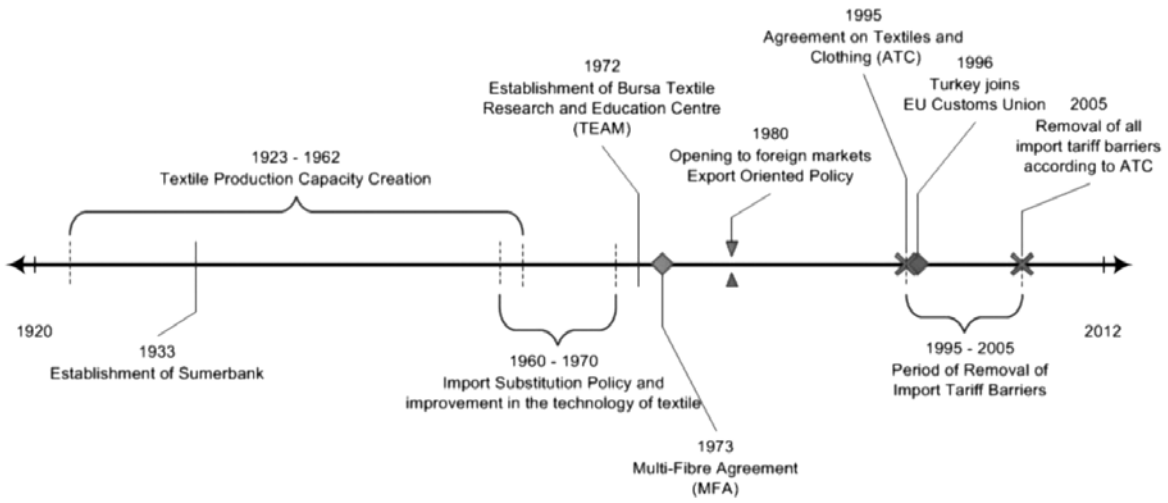

مأخذ: Turkey's Textiles and Apparel Cluster, Michael Porter

شکل ۲. تمرکز جغرافیایی صنایع نساجی و پوشاک ترکیه

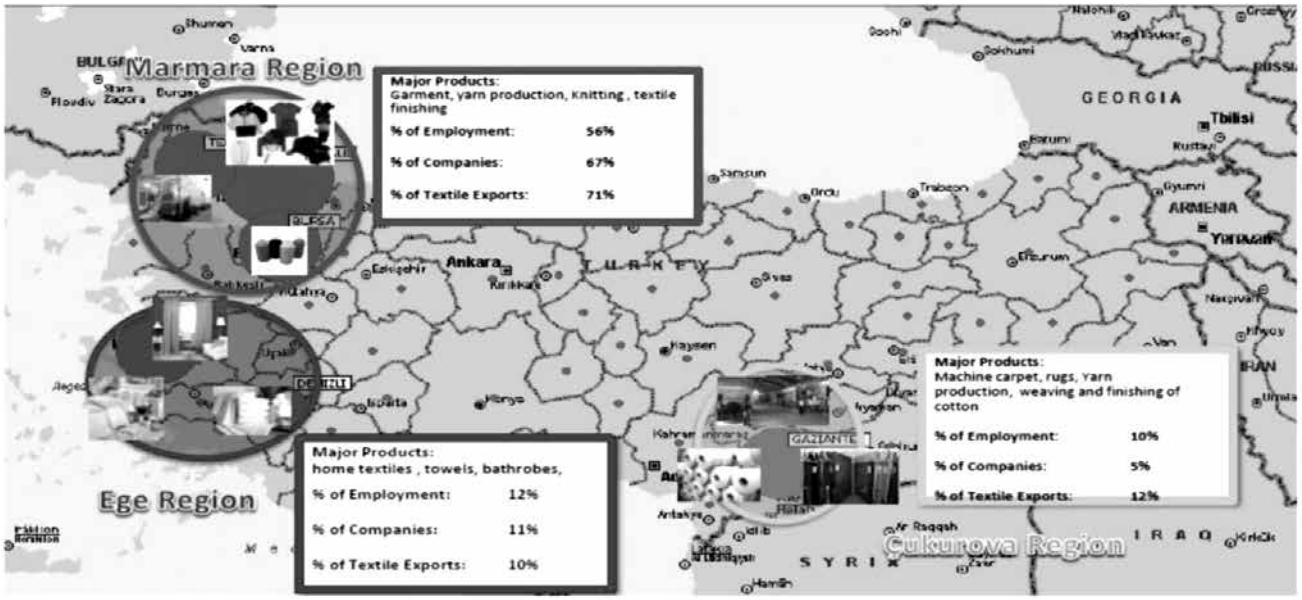

مأخذ: Turkey's Textiles and Apparel Cluster, Michael Porter

فعالیت‌های نساجی منطقه مرمره در استان‌های تکیرداغ، استانبول و بورسا تمرکز یافته است. منطقه مرمره بزرگترین خوشه نساجی در اقتصاد ترکیه می‌باشد که ۵۶ درصد از کل اشتغال نساجی ترکیه را شامل می‌شود. بر اساس آمار وزارت کار و تامین اجتماعی، این منطقه تقریبا ۶۷ درصد از کل تعداد شرکت‌های نساجی و ۷۱ درصد از کل صادرات نساجی ترکیه را به خود اختصاص داده است. فعالیت‌های عمده تولیدی نساجی این منطقه عبارتند از تولید پوشاک، نخ، گردبافی و تکمیل نساجی. منطقه اژه در منسوجات منزل، عمدتاً حوله و لوازم حمام متمرکز شده است. این منطقه دارای سهم ۱۲ درصد از اشتغال نساجی، ۱۰ درصد از صادرات نساجی و ۱۱ درصد از کل تعداد شرکت‌های نساجی ترکیه می‌باشد. منطقه جنوب‌شرقی ترکیه با مرکزیت شهر آدانا در سال‌های اخیر پیشرفت‌های زیادی داشته است. در جایی که قبلا فقط پنبه کشت می‌شد، هم اکنون صنایع نساجی ایجاد شده و در حال رشد است. منطقه کوکوروا دارای سهم اشتغال، صادرات و تعداد بنگاه‌های به ترتیب ۱۰، ۱۲ و ۵ درصد از کل صنعت نساجی ترکیه است. این منطقه در درجه سوم از نظر تمرکز صنایع نساجی قرار دارد، اما از سرعت رشد بالاتری در هر سه زمینه اشتغال، صادرات و تعداد واحدها برخوردار می‌باشد. محصولات اصلی منطقه کوکوروا عبارتند از فرش ماشینی، گلیم، نخ، بافندگی و تکمیل پارچه‌های پنبه‌ای.

۳- سرمایه‌گذاری در صنایع نساجی، پوشاک و چرم ترکیه

در مجموع بخش قابل توجهی از سرمایه‌گذاری در صنایع نساجی و پوشاک شامل ماشین‌آلات و تجهیزات تولیدی می‌شود. صنایع ساخت ماشین‌آلات نساجی و پوشاک ترکیه در چند سال اخیر مقداری رشد کرده است، اما تا قبل از سال ۲۰۱۰ میلادی دارای میزان و تنوع تولیدات چندان قابل توجهی نبود. بنابراین روند واردات ماشین‌آلات نساجی، پوشاک و چرم ترکیه می‌تواند به عنوان معیاری نسبتاً دقیق جهت بررسی روندهای سرمایه‌گذاری در این صنعت استفاده شود.

در طی سال‌های ۱۹۶۲ تا ۱۹۷۲ میلادی، واردات ماشین‌آلات نساجی، پوشاک و چرم ترکیه بین ۱۰ تا ۵۰ میلیون دلار در سال (متوسط ۲۴ میلیون دلار در سال) در نوسان بود. در بین سال‌های ۱۹۷۲ تا ۱۹۸۳ میلادی، واردات این ماشین‌آلات افزایش یافت و به میانگین ۱۳۰ میلیون دلار در سال صعود کرد. از سال ۱۹۸۴ میلادی به بعد واردات ماشین‌آلات نساجی، پوشاک و چرم ترکیه به تدریج افزایش یافت و در سال ۱۹۹۳ میلادی به ۱,۱ میلیارد دلار و پس از آن در سال ۲۰۰۳ میلادی به ۲,۳۵ میلیارد دلار (مقام دوم جهانی پس از چین با میزان ۴,۸ میلیارد دلار) صعود کرد (نمودار یک).

در طی بیست سال منتهی به سال ۲۰۱۶ میلادی، میانگین واردات ماشین‌آلات نساجی، پوشاک و چرم ترکیه ۱,۵ میلیارد دلار در سال بود . به عبارتی در دو دهه اخیر فقط ۳۰ میلیارد دلار در ماشین‌آلات وارداتی جهت صنایع نساجی سرمایه‌گذاری شده است که با سرمایه‌گذاری‌های انجام شده در زمین، ساختمان، تاسیسات برقی و مکانیکی، اداری و ماشین‌آلات داخلی، مجموع سرمایه‌گذاری دو دهه اخیر صنایع نساجی، پوشاک و چرم ترکیه به مراتب بیش از این مقدار برآورد می‌شود. براساس آمار وزارت توسعه ترکیه، از مجموع ۵۶۷ میلیارد دلار سرمایه‌گذاری انجام شده در طول سال‌های ۱۹۹۰ تا ۲۰۱۱ میلادی، فقط ۱۰۵ میلیارد دلار در زمینه نساجی و پوشاک بود که پس از آن بخش حمل و نقل با ۹۱ میلیارد دلار قرار داشت.

در مجموع دوره ۱۵-۲۰۰۱ میلادی سهم کشورهای چین، ترکیه، هند و آمریکا از مجموع واردات ماشین‌آلات نساجی و پوشاک جهان، به ترتیب ۲۱، ۷، ۷ و ۵ درصد می‌باشد و پس از چین، ترکیه با سهم کمی بیش از هند، دومین سرمایه‌گذار جهانی در ماشین‌آلات وارداتی

نمودار ۱. میزان واردات سالانه ماشین‌آلات نساجی و پوشاک ترکیه (میلیارد دلار)

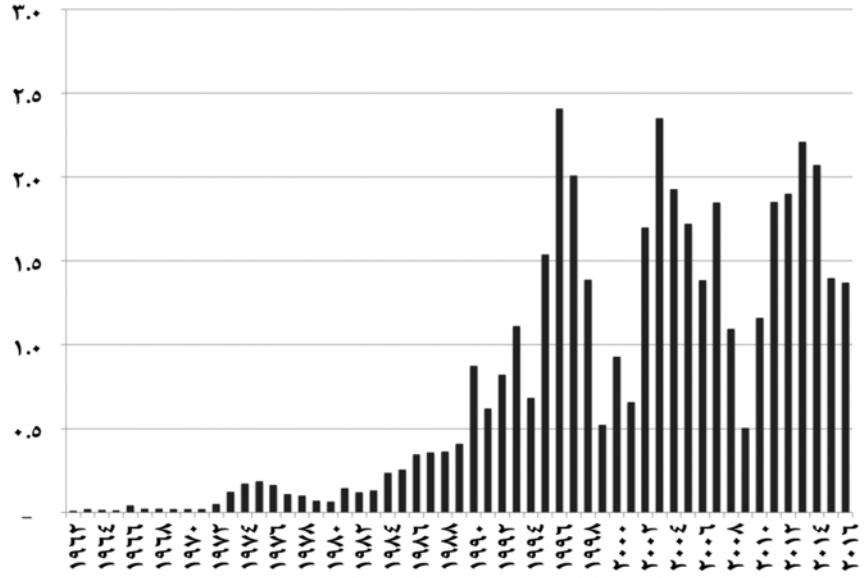

مأخذ: سازمان تجارت جهانی

نمودار ۲. سهم کشورهای چین، ترکیه، هند و آمریکا از واردات ماشین‌آلات نساجی و پوشاک جهان (مجموع دوره ۱۵-۲۰۰۱ میلادی)

مأخذ: سازمان تجارت جهانی

نساجی و پوشاک محسوب می‌گردد (نمودار ۲).

بر اساس داده‌های فدراسیون جهانی تولیدکنندگان نساجی، در سال ۲۰۱۴ میلادی ترکیه با دارا بودن ۷٫۱ میلیون دوک ریسندگی الیاف کوتاه (سهم ۳ درصد از کل جهان)، ۷۷۵ هزار دوک ریسندگی الیاف بلند (۵٫۷ درصد از کل جهان) و ۷۲۰ هزار روتور ریسندگی چرخانه‌ای (۸٫۸ درصد از کل جهان)، پس از چین و هند از سومین توان تولیدی جهانی در زمینه ریسندگی انواع نخ برخوردار بود. تا پایان سال ۲۰۱۳ میلادی، ترکیه دارای ظرفیت‌های نصب شده ۴۵ هزار ماشین بافندگی بی‌ماکوی پنبه‌ای (سهم ۳٫۴ درصد از جهان) و ۶۲۵۰ ماشین بافندگی پشمی (سهم ۵٫۱ درصد از جهان) بود. در مجموع دوره ۱۴-۲۰۰۵ میلادی، ۱۰۵۰۰ ماشین گردبافی (سهم ۳٫۵ درصد از جهان) و ۱۳۳۰۰ ماشین تخت‌بافی (سهم ۴ درصد از جهان) در ترکیه نصب گردید (نمودار ۳).

٤- سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در صنایع نساجی و پوشاک ترکیه

بر اساس آمار وزارت اقتصاد ترکیه در مجموع دوره ۲۰۱۶-۱۹۵۴ میلادی، تعداد ۶۷۹ واحد صنعتی نساجی و پوشاک با سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در ترکیه ایجاد گردید که ۱۰٫۲ درصد از کل تعداد این نوع واحدها در صنعت را به خود اختصاص داد. هر چند که در طی سال‌های ۲۰۰۸ تا ۲۰۱۳ میلادی تعداد واحدهای صنعتی نساجی و پوشاک با سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی کاهش یافت، اما در طی سال‌های

نمودار ۳. ظرفیت‌های ریسندگی پنبه‌ای رینگ و اپن‌اند نصب شده در ترکیه و کشورهای منتخب (میزان تجمعی در دوره ۲۰۱۱-۱۹۹۲ میلادی)

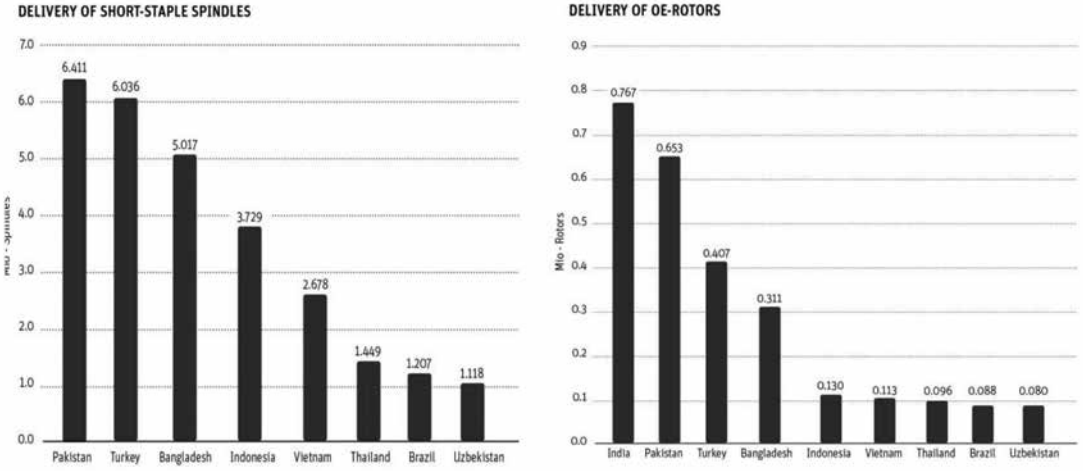

مأخذ: فدراسیون بین‌المللی تولیدکنندگان نساجی

نمودار ٤. تعداد تاسیس واحدهای صنعتی نساجی و پوشاک در ترکیه با سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی

مأخذ: وزارت اقتصاد ترکیه

۲۰۱۵ و ۲۰۱۶ میلادی با به ترتیب ۶۴ و ۷۰ فقره سرمایه‌گذاری خارجی، صنایع نساجی و پوشاک دارای سهم ۱۳٫۸ و ۱۶٫۵ درصد از کل صنعت بود (نمودار ۴). بخش صنعت با ۱٫۷ میلیارد دلار سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی و سهم ۲۵ درصد از کل این سرمایه‌گذاری‌ها در سال ۲۰۱۶ میلادی از رتبه اول در بین بخش‌های اقتصادی برخوردار بود. هر چند که در خصوص جزئیات سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در صنایع نساجی و پوشاک اطلاعات چندانی منتشر نشده است، اما گزارش شده که شرکت‌های پوشاک ترکیه بین سال‌های ۲۰۰۵ تا ۲۰۱۵ از ۱۱۳۲ میلیون دلار سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی برخوردار بودند.

۵- صنایع نساجی و پوشاک ترکیه

در طی دهه نود میلادی نساجی و پوشاک بزرگترین صنعت ترکیه به شمار می‌رفت. نرخ رشد متوسط سالانه این صنعت به میزان ۱۲٫۲ درصد، بیش از دو برابر میانگین رشد اقتصادی کشور (۵٫۲ درصد) در دهه نود میلادی بود. در سال ۲۰۰۱ میلادی، صنعت نساجی و پوشاک سهم ۵٫۵ درصد از تولید ناخالص داخلی، ۲۲٫۶ درصد از تولید ناخالص داخلی بخش صنعت و ۲۱ درصد از اشتغال صنعتی ترکیه را بر عهده داشت.

بر اساس آمار موسسه تامین اجتماعی ترکیه، در سال ۲۰۱۶ میلادی ۵۹ هزار شرکت در صنایع نساجی، پوشاک و چرم ترکیه فعال بودند که شامل ۱۶ هزار شرکت نساجی و ۳۱ هزار شرکت پوشاک می‌گردد. کل تعداد کارکنان در واحدهای رسمی بالغ بر یک میلیون نفر است که برای کل واحدهای رسمی و غیر رسمی نساجی و پوشاک و چرم حدود دو میلیون نفر برآورد می‌شود. نظر به اشتغال تقریباً برابر بین واحدهای نساجی و پوشاک رسمی و میزان اشتغال ۲ تا ۳ برابری پوشاک نسبت به نساجی، بخش اعظم اشتغال غیررسمی صنایع نساجی و پوشاک شامل واحدهای خرد و کوچک پوشاک می‌گردد (جدول یک).

بر اساس داده‌های اتاق صنایع استانبول، در سپتامبر سال ۲۰۱۳ میلادی ظرفیت سالانه تولید انواع نخ (پنبه‌ای، پشمی و ابریشمی) ۹۵۸ هزار تن، انواع پارچه تاری-پودی ۱٫۵۶ میلیارد متر مربع و ظرفیت تولید انواع پارچه‌های تریکو ۱٫۲ میلیون تن بود.

جدول ۱. نمایه صنایع نساجی، پوشاک و چرم ترکیه

زیر بخش صنعتی	ارزش تولیدات (۲۰۱۳، میلیون دلار)	تعداد شرکت‌ها (۲۰۱٤)	سهم بنگاه‌های کوچک و متوسط از کل بنگاه‌ها (۲۰۱٤)	تعداد شرکت-های خارجی (۲۰۱۵)	میزان اشتغال رسمی (۲۰۱٤)
نساجی	۳۶٫۵۳	۱۷٫۵۲۲	٪۹۸٫۲	۵۹۴	۴۴۴۱۵۶
پوشاک	۲۴٫۵۵	۳۴۶۹۲	٪۹۹٫۴	۱۳۱	۴۹۷۱۹۳
چرم	۴٫۲۹	۶۷۶۷	٪۹۹٫۸	۱۲۶	۶۴۵۳۳
جمع	**٦٥٫٣٧**	**٥٨٫٩٨١**	**٪٩٩٫١**	**٨٥١**	**١٠٠٥٨٨٢**

مأخذ: وزارت علوم، صنایع و فنآوری، موسسه تامین اجتماعی و وزارت اقتصاد ترکیه (سال ۲۰۱۶ میلادی)

(توضیح این که صنایع کوچک و متوسط شامل واحدهای با اشتغال بالای ۲۵۰ نفر هستند.)

٦- تولید و مصرف مواد اولیه صنایع نساجی و پوشاک ترکیه

نگاهی به رشد مصرف الیاف صنعت نساجی ترکیه به وضوح نشان می‌دهد که تا بحران مالی و اقتصادی جهانی ۹-۲۰۰۷ میلادی، مصرف الیاف به طور مستمر از یک میلیون تن در سال ۱۹۹۰ میلادی به حدود ۳ میلیون تن در سال ۲۰۰۵ میلادی افزایش یافت. در جریان بحران اقتصادی، در ابتدا مصرف الیاف حدود ۵۰۰ هزار تن کاهش یافت و به سطح تقریبی حدود ۲٫۵ میلیون تن در سال رسید، اما در سال ۲۰۱۰ میلادی با افزایش حدود ۲۵۰ هزار تن به ۲٫۷۵ میلیون تن بالغ گردید (نمودار ۵). این روند کاهش مصرف الیاف نساجی بیش از هر نوع الیاف به پنبه ارتباط داشت، به صورتی که مصرف آن از حدود ۱٫۵ میلیون تن در سال ۲۰۰۶ میلادی به حدود یک میلیون در سال ۲۰۰۹ میلادی کاهش یافت. هر چند که در سال‌های بعد مصرف پنبه تا حدود ۱٫۲ میلیون تن افزایش یافت، اما تقریبا در حدود ۳۰۰ هزار تن در سطح قبل از بحران اقتصادی قرار دارد. هر چند که در دوره ۱۵-۲۰۰۵ میلادی مصرف الیاف نساجی جهت صادرات با ۲۳ درصد تنزل از ۱٫۶۵ میلیون تن به ۱٫۲۸ میلیون تن کاهش یافت، اما ارزش صادرات نساجی و پوشاک ترکیه ۳۸ درصد افزایش پیدا کرد. این موضوع به وضوح نشان‌دهنده افزایش ارزش افزوده و

بهای واحد قابل توجه صادرات نساجی و پوشاک ترکیه در ده سال اخیر است. در طی دوره ۱۵-۲۰۰۵ میلادی مصرف داخلی الیاف نساجی ۵۰ درصد بالا رفت که حاکی از بهبود وضعیت اقتصادی و رفاهی مردم ترکیه می‌باشد. با وجود کاهش مصرف صادرات و افزایش مصرف داخل، ترکیه نزدیک به نیمی از تولیدات نساجی و پوشاک خود را صادر می کند.

یکی از عوامل کلیدی موفقیت صنعت نساجی ترکیه، تولید ماده اولیه پنبه در ترکیه است. ترکیه پنجمین تولیدکننده پنبه خام با کیفیت خوب در جهان به شمار می‌رود. دولت در خصوص مقابله با نوسانات شدید در قیمت داخلی پنبه خام با صنایع نساجی همکاری می‌کند. در حین اجرای پروژه گپ بخش قابل توجهی از سرمایه‌گذاری‌های جدید صنایع نساجی در واحدهای ریسندگی پنبه، در منطقه طرح جنوب‌شرقی آناتولی انجام شد. طرح گپ یکی از جامع‌ترین پروژه‌های توسعه منطقه‌ای می‌باشد که با هزینه ۳۲ میلیارد دلار در ترکیه انجام شده است. یکی از اهداف مهم این طرح دو برابر کردن تولید پنبه خام ترکیه بود.

تولید پنبه ترکیه در سال ۱۹۴۵ میلادی ۵۴ هزار تن در بود که در سال ۱۹۵۵ میلادی به ۱۵۷ هزار تن و در سال ۱۹۶۵ میلادی به ۳۲۵ هزار تن افزایش یافت. سیر صعودی تولید پنبه ترکیه ادامه یافت و در سال ۱۹۹۵ میلادی به ۸۵۰ هزار تن بالغ گردید. در طی سال‌های ۱۹۹۵ تا ۲۰۱۷ میلادی، میانگین تولید پنبه ترکیه به میزان ۸۵۰ هزار تن در سال بود (نمودار ۶). افزایش تولید پنبه ترکیه به میزان بالایی از ارتقای بهره‌وری کشت پنبه حاصل شده است. تا قبل از سال ۱۹۵۵ میلادی میزان برداشت پنبه در حدود ۲۵۰ کیلوگرم در هکتار بود که در سال ۱۹۶۵ میلادی به نزدیک ۵۰۰ کیلوگرم و در دهه نود میلادی به بالای ۱۰۰۰ کیلوگرم در هکتار افزایش پیدا کرد. در سال زراعی ۲۰۱۶/۱۷ میلادی ترکیه با برداشت ۱۷۴۰ کیلوگرم پنبه در هر هکتار (میانگین جهانی ۷۹۰ کیلوگرم در هکتار)، از رتبه اول جهانی بهره‌وری برداشت پنبه برخوردار گردید. در این سال ترکیه با تولید ۸۷۱ هزار تن پنبه، هفتمین تولیدکننده جهانی پس از کشورهای هند (۶۳۸۰ هزار تن)، چین (۵۷۵۰ هزار تن)، آمریکا (۴۶۳۰ هزار تن)، پاکستان (۱۷۸۰ هزار تن)، برزیل (۱۷۰۰ هزار تن) و استرالیا (۱۰۰۰ هزار تن) بود. در سال زراعی ۲۰۱۶/۱۷ میلادی، ترکیه با مصرف سالانه ۱٫۵ میلیون تن پنبه، پنجمین مصرف‌کننده جهانی الیاف پنبه پس از کشورهای چین (۸۷۱۰ هزار تن)، هند (۵۳۹۰ هزار تن)، پاکستان (۲۲۶۰ هزار تن)، بنگلادش (۱۵۷۰ هزار تن) محسوب می‌شد. نظر به کمبود محصول پنبه داخلی، ترکیه نزدیک به نیمی از مصرف داخلی خود را وارد می‌کند که میزان آن در سال زراعی ۲۰۱۶/۱۷ میلادی ۷۶۲ هزار تن بود.

۷- صادرات صنایع نساجی و پوشاک ترکیه

در سال ۱۹۸۰ میلادی صادرات نساجی و پوشاک ترکیه کمتر از ۵۰۰ میلیون دلار بود که با روند رشد

نمودار ۵. میزان مصرف انواع الیاف در ترکیه

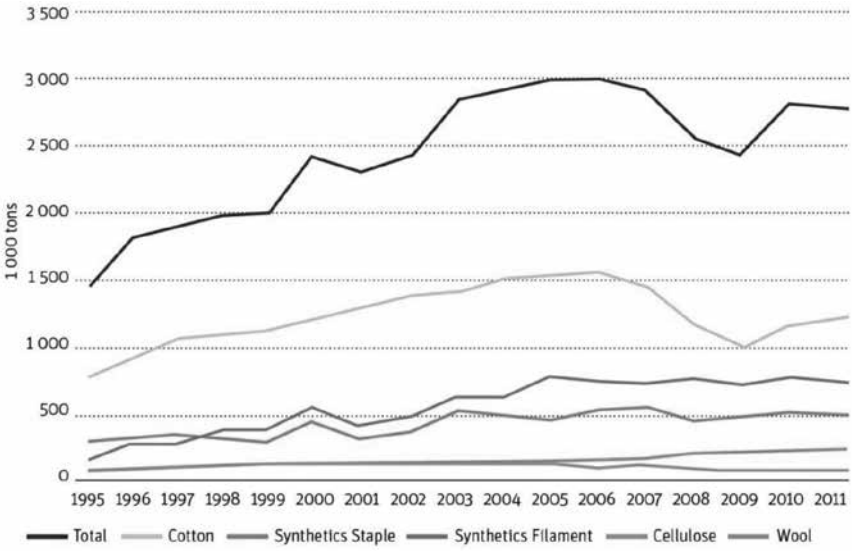

مأخذ: کمیته بین‌المللی مشورتی پنبه و پی‌سی‌آی

نمودار ۶. تولید پنبه در ترکیه (هزار تن)

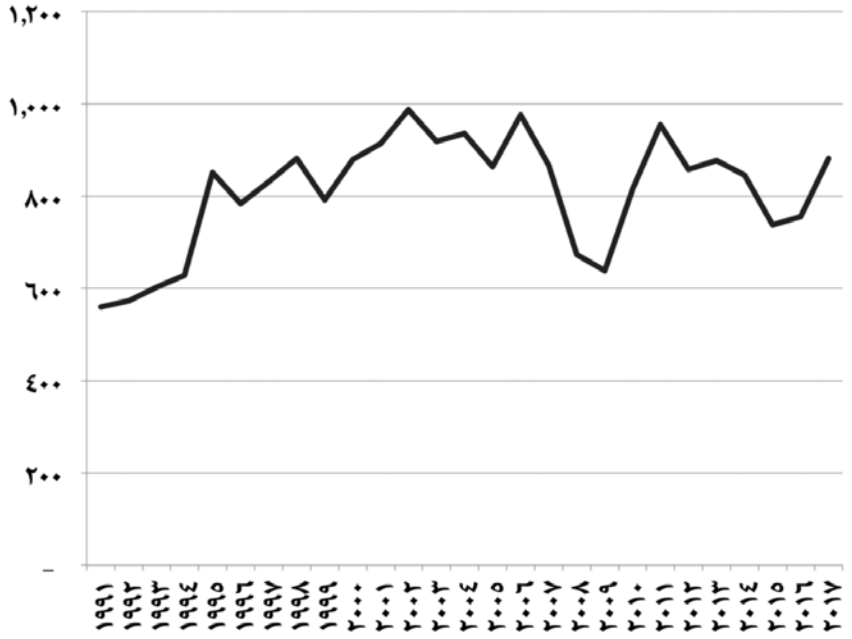

مأخذ: وزارت غذا، کشاورزی و دام ترکیه

نمودار ۷. روند صادرات نساجی و پوشاک ترکیه (میلیون دلار)

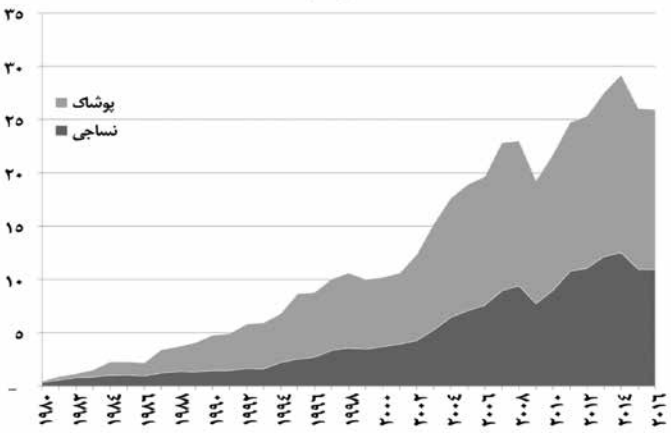

مأخذ: سازمان تجارت جهانی

نمودار ۸. سهم صادرات نساجی و پوشاک از صادرات تولیدات صنعتی و کل صادرات ترکیه

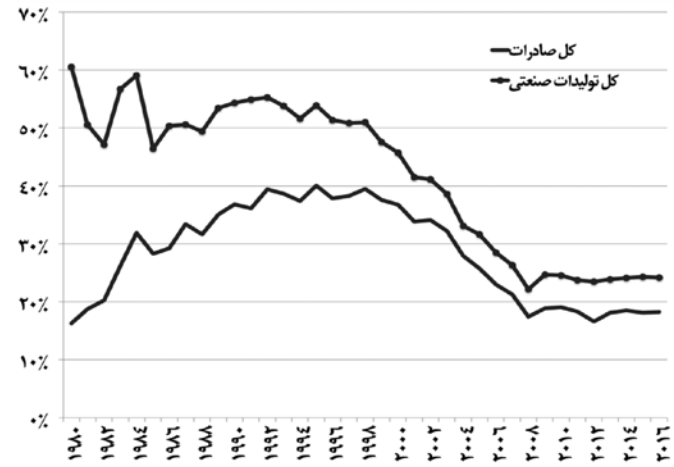

مأخذ: سازمان تجارت جهانی

نمودار ۹. تراز تجاری اقلام مهم کالاها و خدمات و نساجی و پوشاک ترکیه درسال ۲۰۱۶ میلادی (میلیارد دلار)

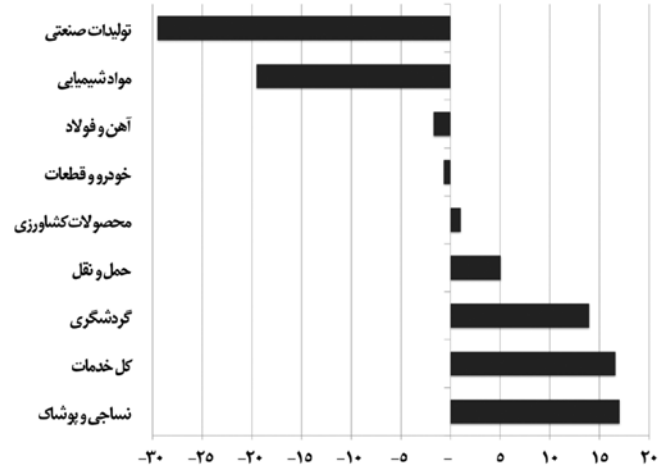

مأخذ: سازمان تجارت جهانی

مستمری به ۱۰ میلیارد دلار در سال ۱۹۹۷ میلادی صعود کرد. رکود اقتصادی جهانی موجب شد که در طی سال‌های ۱۹۹۷ تا ۲۰۰۱ میلادی صادرات نساجی و پوشاک ثابت بماند. در طی سال‌های ۲۰۰۲ تا ۲۰۱۴ میلادی صادرات نساجی و پوشاک ترکیه رشد قابل توجه و مداومی را (به استثنای سال ۲۰۰۹ میلادی) تجربه کرد و میزان آن به ۲۹ میلیارد دلار در سال ۲۰۱۴ میلادی بالغ گردید. این صادرات در طی سال‌های ۲۰۱۵ و ۲۰۱۶ میلادی به ۲۶ میلیارد دلار افت کرد که البته توام با کاهش صادرات جهانی، اما با شدت کمی بیشتر بود (نمودار ۷). در طی دهه نود میلادی سهم نساجی از کل صادرات نساجی و پوشاک بین ۳۰ تا ۳۵ درصد بود که به تدریج بالا رفت و به ۴۴ درصد در سال ۲۰۱۴ میلادی بالغ گردید. در مجموع بیست سال منتهی به سال ۲۰۱۶ میلادی سهم نساجی از کل صادرات نساجی و پوشاک ترکیه ۴۰ درصد بود (نمودار ۸).

در طی دهه نود میلادی نساجی و پوشاک نزدیک به ۴۰ درصد از کل صادرات و بیش از ۵۰ درصد از کل صادرات تولید صنعتی ترکیه را به عهده داشت که این نسبت‌ها برای دهه ۲۰۰۰ میلادی به ترتیب به ۲۴ و ۳۰ درصد و از سال ۲۰۱۱ میلادی تا کنون به ترتیب به حدود ۲۴ و ۱۸ درصد کاهش یافت.

در طی دو دهه اخیر، در مجموع صادرات نساجی و پوشاک ۴۰۰ میلیارد دلار درآمد ارزی برای دولت ترکیه به همراه داشته است. موضوع قابل توجه در ایجاد درآمدهای ارزی، تراز منفی کل تولیدات صنعتی (به استثنای نساجی و پوشاک) به میزان میانگین سالانه ۳۱ میلیارد دلار در بیست سال اخیر و ۴۶٫۵ میلیارد دلار در سال ۲۰۱۶ میلادی می‌باشد که در خصوص نساجی و پوشاک مثبت ۱۲٫۸ میلیارد دلار در بیست سال اخیر و مثبت ۱۷ میلیارد دلار در سال ۲۰۱۶ میلادی است.

در سال ۲۰۱۶ میلادی صادرات نساجی و پوشاک کماکان بزرگترین بخش اقتصادی تامین‌کننده ارز خارجی برای کشور ترکیه بود. در این سال تراز تجاری بخش‌های اقتصادی به ترتیب صنایع نساجی و پوشاک (مثبت ۱۷ میلیارد دلار)، کل خدمات (مثبت ۱۶٫۶ میلیارد دلار)، خدمات گردشگری (مثبت ۱۴ میلیارد دلار)، مواد غذایی (مثبت ۵٫۳ میلیارد دلار)، خدمات حمل و نقل (مثبت ۵٫۱ میلیارد دلار)، محصولات کشاورزی (مثبت ۱ میلیارد دلار)، خودرو (منفی ۰٫۷ میلیارد دلار)، آهن و فولاد (منفی ۱٫۷ میلیارد دلار) و مواد شیمیایی (منفی ۱۹٫۵ میلیارد دلار) بود (نمودار ۹).

در سال ۲۰۱۶ میلادی، (به استثنای چین) صادرات نساجی و پوشاک ترکیه با میزان ۲۶ میلیارد دلار، با فاصله نه چندان قابل توجهی پس از کشورهای هند (۳۴ میلیارد دلار)، ویتنام (۳۱ میلیارد دلار) و بنگلادش (۳۰ میلیارد دلار) قرار داشت. اتحادیه اروپا به طور سنتی بزرگترین بازار ترکیه برای هم نساجی و هم پوشاک بود و پس از آن آمریکا قرار داشت، اما در حال حاضر بازارهای منطقه خاورمیانه و کشورهای همسایه به دومین بازار بزرگ نساجی و پوشاک ترکیه تبدیل شده است.

ادامه دارد...